

A Messieurs les Echevins des deux bancqs,
Doyens, Nobles et Notables de la ville de Gandt

24 Juli 1579

XVI

Toelichting

We zijn in de dagen van de Keulsche vredesonderhandelingen, laatste poging tot verzoening. In Januari lagen de Nederlanden in twee stukken, tot groot verdriet van den Prins, die het niet als voldongen feit wou aanvaarden. Men onderhandelde onder bemiddeling van den Keizer, maar om het verschil in godsdienst waren alle voorstellen bestemd te mislukken.

Maar ook bij de Calvinisten onderling waren schakeeringen en geschillen. In Gent heerschte als waar tyran de strenge Calvinist De Hembyse, een schepen, met zijn puriteinsche predikanten waaronder Dathenus. De stad begon te gelijken op een tweede Genève onder een tweeden Calvijn en de kleine Prinsgezinde partij onder Ryhove had niets meer in te brengen.

Deze ernstige wat triest klinkende vermaning aan de stad had het gewenschte resultaat, hoewel de Prins iets later zelf nog naar Gent moest komen voor de groote politieke schoonmaak.

Messieurs,

Depuis peu de jours nous avons receu de noz députéz qui sont à Coloigne les articles accordéz entre le prince de Parme et les pays d'Arthois, Haynault, l'Isle, Douay et Orchies, par lesquelz nous voyons assez que l'ennemy commun est en délibération de ruïner entièrement nostre liberté, tant de la religion que du pays; et comme par les divisions qu'il a semées par le moyen de ceulx qui ont esté trop facilles à se persuader, desjà il nous a séparé plusieurs provinces et villes, aussy de nostre part il est plus que temps, nous conjoignant estroictement ensemble, empescher que, par nostre propre faulte, il n'ait moyen de nous opprimer, après nous avoir par les mesmes practiques diviséz.

L'espère vous envoyer en peu de jours lesdits articles et déclaration plus ample des occurences, servants à cest effect. Cependant je n'ay voulu laisser vous prier de ne vous laisser transporter par aulcuns faulx blames qu'aulcuns, ou gaignéz par l'ennemy, ou par trop grande imprudence, font semmer de moy. Car combien que ma vie passée et les services fait au pays avec tant de pertes et travaulx, doibve rendre assez suffisant tesmoignage de ma fidellité, tellement qu'il ne debvroit estre besoing que je respondisse aultre chose, si non ce que mes faicts tesmoignent; toutesfois, pour éviter les inconveniens que je crains d'avantaige sur le pays en général et mesmes sur la ville de Gand que sur moy en particulier, je n'ay voulu laisser de vous faire entendre que je suis bien adverty qu'aulcuns, ayans peult estre des desseings à part, font courir divers bruits, assçavoir que je seroi pour faire recepvoir un prince estrangier avec lequel j'auroy quelque traicté; mais je vous prie de considérer que nous avons tant d'ennemis et avons parmi nous tant de gens qui en font tous les jours des nouvelles, que je seroy fort maris qu'il y eut aulcun prince estrangier qui peult à mon occasion se rendre ennemy de ce pays. Mais, Dieu mercy, je ne suis pas si peu cognoissant que je ne sache bien qu'il fault nécessairement

traicter soit de paix, soit de guerre, soit d'alliance avec le gré du peuple; tellement que je seroy très mal conseillé, si j'avoy intention de traicter telles choses, sans vostre advis et des aultres provinces, comme je n'ay délibéré aulcunement de le faire, et comme j'ay faict tant de preuve en Hollande et Zeelande, que je n'ay jamais traicté avec aulcun, sans leur advis et contentement; de quoy je m'asseure qu'ilz rendront tesmoignage par tout, vous priant d'entendre qu'il n'est pas raisonnable q'un chascun soit adverti des causes par quoy les gouverneurs parlent d'une façon ou d'aultre, mais le peuple se doibt contenter qu'on n'est venu à aulcun effect sans l'en avoir adverti et en avoir son advis et conseil.

Ce seroit aissi une chose qui debvroit estre inevitable qu'il se trouva aulcuns qui vinsent à mettre en doubte le zèle que je porte à la religion, pour laquelle j'ay tant souffert. Je désire qu'on compare ce que telz accusateurs ont faict depuis dix ans, avec ce que j'ay faict. Je confesse que je n'ay poinct approuvé la façon dont aulcuns ont usé, mais en ce que touche le vray advancement de la religion, je n'en vouldroy céder à aulcun, veu mesmes que ceulx qui si hardiment m'accusent, n'ont liberté de parler que celle que je leur ay acquise par le sang des miens, mes labeurs et mes excessives despences et lesquels ne doibvent pour le moins cela qu'ilz peuvent parler en telle liberté. Et quant à ce qui touche en particulier l'estat de vostre ville, quant à la religion, comme je n'ay jamais constrainct aulcun, ains me suis servi de la bonne volonté de plusieurs pour avancer la liberté de l'église et du pays, aussy je seroy trop mari d'entreprendre chose aulcune en vostre ville pour ce regard, sinon par vostre advis et conseil. Et quant à ce qui touche le gouvernement de Flandre ¹⁾, n'estant respondu aux articles que j'ay proposé, je suis en délibération de m'acheminer vers vostre ville, ayant eu l'advis des confédérés en l'Union ²⁾, ayant promis de ne rien innover sans leur advis, aussi que je pense que l'affaire le plus nécessaire est d'entendre au redressement des affaires généralles qui ne se peult faire sans la voye de l'Union et puis au plutost m'acheminer en Flandre pour

ayder avec vostre bon advis et de tous bons patriotes, de redresser toutes choses comme il est bien nécessaire, comme je veoi par certaines lettres du prince de Parme ³⁾ au sieur de la Motte ⁴⁾, que je vous envoie. Cependant, je vous prie ne permettre qu'il se face aulcune nouveletté en vostre ville, espérant vous faire cognoistre, tant au temps du renouvellement de la loy ⁵⁾ que par toutes aultres voyes, le grand désir que j'ay de veoir la gloire de Dieu avancée en vostre ville florissante et en bon repos. Et s'il y a quelques articles à accorder, en cas qu'il soit trouvé bon par vous et aultres membres que j'accepte le gouvernement, estant avec vous, seront aysés à accorder, veu qu'il n'est plus temps de s'arrester à beaucoup disputer, ains est nécessaire de penser à se bien deffendre sans user des longueurs qui nous ont amené tant de maulx par le passé.

Sur ce, me recommandant affectueusement à voz bonnes grâces, prieray Dieu vous donner, Messieurs, en bien parfaicte santé heureuse et longue vie.

D'Anvers, ce XXIIIe de Juillet MDLXXIX.

Vostre bien bon amy à vous faire service,

Guillaume de Nassau

[P.S.] Vous ne fauldrez, après ceste receue, de me rendre responce incontinent.

1) Dat den Prins eenigen tijd geleden was aangeboden.

2) Waarschijnlijk zijn hier de gedeputeerden van de Nadere Unie bedoeld.

3) Alexander Farnese, Prins van Parma, sinds 1578 Landvoogd in de Nederlanden in de plaats van Don Juan, die gestorven was.

4) Valentin de Pardieu, heer van La Motte en van Ekelsbeke, de Spaansche gouverneur van Grevelingen; hij is één van de Waalsche Malcontenten, die er veel toe hebben bijgedragen, dat het Zuiden ten slotte aan Spanje is onderworpen.

5) „De wet” is het verzamelwoord voor de hooge regeeringscolleges in een stad dus: burgemeesters, schout en schepenen (samen de magistraat geheeten) en de vroedschap.

Aan de Heeren Schepenen van de twee banken, Deken en Edelen en Notabelen van Gent

Mijne Heeren,

Sinds enkele dagen hebben wij van onze afgevaardigden, die te Keulen zijn, de artikelen ontvangen, gesloten tusschen den Prins van Parma en de landen van Artois, Henegouwen, Rijssel, Douai en Orchies, waaruit wij duidelijk genoeg zien dat de gemeenschappelijke vijand overweegt onze vrijheid, zoowel die van den godsdienst als die van het land, geheel en al te niet te doen. En door de oneenigheid die hij gezaaid heeft, doormiddel van hen, die al te gemakkelijk waren over te halen, heeft hij reeds verschillende provinciën en steden van ons afgescheiden. Dus is het van onzen kant hoog tijd dat wij ons nauw aaneensluiten, om te verhinderen dat hij er, door onze eigen schuld, in zal slagen ons te onderdrukken, na ons door diezelfde praktijken verdeeld te hebben.

Ik hoop U binnen enkele dagen genoemde artikelen te zenden, met een omstandiger verslag van de gebeurtenissen, dit alles ten dienste van hetzelfde doel. Intusschen heb ik niet willen nalaten U te vragen, U niet te laten misleiden door zekere valsche aantijgingen die sommigen, hetzij dat de vijand hen heeft omgekocht, hetzij uit te groote lichtvaardigheid, omtrent mij laten rondstrooien. Mijn verleden en de diensten die ik met zooveel verliezen en inspanning aan het land bewezen heb, behoorden reeds voldoende van mijn trouw blijk te geven, zoodat het overbodig voor mij moest zijn iets anders te antwoorden dan datgene wat mijn daden getuigen. Maar om de nadeelige gevolgen te voorkomen, die ik meer vrees voor het land in het algemeen en zelfs voor de stad Gent dan voor mij

persoonlijk, heb ik niet willen verzuimen U te berichten, dat ik er goed van op de hoogte ben dat eenige lieden, die misschien hun eigen bedoelingen daarmee hebben, verschillende geruchten in omloop brengen, namelijk, dat ik er voor zou zijn een buitenlandsch vorst te doen aannemen, met wien ik een of ander verdrag zou hebben gesloten. Ik verzoek U echter in overweging te nemen, dat wij zóóveel vijanden hebben en zóóveel lieden in ons midden, die er dagelijks nieuwe maken, dat het mij zeer verdrieten zou wanneer er een buitenlandsch vorst ware, die door mijn toedoen een vijand van dit land kon worden. Maar ik ben goddank niet zoo onwetend om er mij niet goed van bewust te zijn dat men noodzakelijk met goedvinden van het volk over vrede, oorlog of een verbond moet onderhandelen. Het zou zeer slecht van mij gezien zijn, wanneer ik de bedoeling had dergelijke zaken te behandelen zonder Uw advies en dat van de andere provinciën te hebben ingewonnen. Ik heb er dan ook geenszins over gedacht dit te doen; evenzoo heb ik in Holland en Zeeland dikwijls bewezen dat ik nooit, zonder hun raad en toestemming, met iemand onderhandeld heb. Ik ben er verzekerd van dat zij dit overal zullen getuigen en ik verzoek U er U rekenschap van te geven, dat het niet verstandig is er een ieder van in kennis te stellen om welke redenen bewindvoerders zich op deze of gene wijze over iets uitlaten, maar het volk moet er tevreden mee zijn dat men nooit een maatregel heeft genomen, zonder het er van in kennis gesteld en geraadpleegd te hebben.

Het zou ook iets ongeloofwaardigs moeten zijn, dat er lieden te vinden waren die er toe zouden komen mijn ijver voor den godsdienst, waarvoor ik zooveel geleden heb, in twijfel te trekken. Ik wensch dat men vergelijkte wat deze beschuldigers sinds tien jaren gedaan hebben, met hetgeen ik deed. Ik geef toe dat ik de handelwijze van sommigen niet heb goedgekeurd, maar wat de werkelijke bevordering van den godsdienst aangaat, doe ik voor niemand onder, aangezien zelfs zij, die mij zoo vermetel beschuldigen, slechts de vrijheid van spreken hebben die ik voor

hen verkreeg door het bloed der mijnen, mijn inspanning en mijn bovenmatige uitgaven. Zij zijn mij dan toch op zijn minst verschuldigd dat zij zoo vrijuit spreken kunnen. En wat in het bijzonder den toestand van Uw stad op het gebied van den godsdienst betreft, ik heb nooit iemand gedwongen, maar ik heb gebruik gemaakt van den goeden wil van velen, om de vrijheid van de kerk en van het land te bevorderen. Daarom zou het mij al te zeer tegenstaan in dat opzicht ook maar iets in Uw stad te ondernemen zonder Uw besluit. En wat het bewind van Vlaanderen aangaat, daar men niet geantwoord heeft op de bepalingen die ik heb voorgesteld, overweeg ik, mij naar Uw stad te begeven, nu de bondgenooten van de Unie mij hun oordeel gemeld hebben, en ik beloofde niets te zullen veranderen zonder hen geraadpleegd te hebben. Ik denk dan ook dat het noodzakelijkste is, orde in de algemeene zaken te brengen, hetgeen niet anders dan door middel van de Unie geschieden kan en mij vervolgens zoo snel mogelijk naar Vlaanderen te begeven, om daar, gesteund door Uw gewaardeerd oordeel en dat van alle goede patriotten, alles in orde te brengen. Dit is zeer noodzakelijk, zooals ik uit zekere brieven van den Prins van Parma aan den Heer de la Motte, die ik U hierbij zend, gezien heb. Ondertusschen verzoek ik U niet toe te staan dat er nieuwigheden in Uw stad ingevoerd worden; ik hoop U, zoowel wanneer de herziening van de Wet aan de orde is, als op allerlei andere wijzen, mijn oprechten wensch te toonen om Gods eer te zien verhoogd in Uw tot bloei en goede rust gekomen stad. En indien wij op eenige punten tot overeenstemming moeten komen, ingeval Gij en andere leden het wenschelijk achten dat ik het bewind op mij neem, dan zullen wij het zonder moeite eens worden wanneer ik bij U ben. Want het is nu geen tijd meer om ons lang met redetwisten op te houden, maar veeleer is het noodzakelijk om er — zonder dat lange talmen dat ons vroeger zooveel onheil bezorgd heeft — over te denken hoe wij ons goed kunnen verdedigen.

Hierbij beveel ik mij van harte in Uw goede gezindheid aan

en ik zal God bidden, Mijne Heeren, U in uitnemende gezondheid,
een gelukkig en lang leven te schenken.

Antwerpen, 24 Juli 1579.

Uw aller zeer toegewijde Vriend,

Willem van Nassau

[P.S.] Verzuimt niet mij, na ontvangst dezes, onverwijld
te antwoorden.